

κυκλαδικά θέματα

ΧΡΟΝΟΣ Α'
ΤΕΥΧΟΣ 6

γράμματα • ιστορία • πολιτική • επίκαιρα

Σίμος Μιλτ. Συμεωνίδης

ΟΙ ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΙ ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥ ΚΑΙ Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΘΟΛΙΚΩΝ ΤΗΣ ΣΥΡΟΥ.

Ο ναός του μάρτυρα Αγίου Γεωργίου ήταν καθεδρικός της Καθολικής Επισκοπῆς Σύρου ἤδη ἀπὸ το ἔτος 1652, ὅπως ἀναφέρεται στὴν ἐκθεση τοῦ ἀποστολικοῦ ἐπισκέπτη φρα Bernardo da Parigi⁽¹⁾. Παλαιότερα πρέπει νὰ εἶχαν χρησιμοποιηθεῖ δύο, τουλάχιστον, ἄλλοι ναοὶ ὡς καθεδρικοὶ, τοῦ Αγίου Ἰωάννη καὶ τῆς Θεοτόκου κατὰ πληροφορία ἐγγράφου τοῦ 1639, με τὸ ὁποῖο ὁ ἐπίσκοπος Dominico Marengo «...θέλει θεληματικῶς νὰ εβγάλει τὴν καθέδραν τοῦ ἀπὸ τούτην τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Αγίου Ἰωαννίου τὴν (ὁποῖαν) ἔδοκεν τῶν πατέρων καπουτζινῶν... μ' ὅλα τῆς τὰ δικαιώματα... καὶ νὰ τὴν ἀγεί νὰ τὴν βάλει στὴν Θεοτόκον ὅπου εἶναι ἡ ἀδελφοσύνη τοῦ σαντίσιμου ροζαρίου»⁽²⁾. Στὴ συνέχεια φαίνεται πὼς ἀποφασίστηκε νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἐκεῖνος τοῦ Αγίου Γεωργίου, ὁ ὁποῖος ἦταν παλαιὸς τετράκλιτος ναὸς με θολωτὲς σκεπές. Πρὸ τοῦ 1652 τοῦ προστέθηκε καὶ πέμπτο κλιτὸς ἀλλὰ με στέγη ἐπίπεδη⁽³⁾ καὶ ἐγίνε ἐπέκταση τοῦ μήκους τῆς κατὰ 29 παλάμες (palmi). «Οἱ θολωτὲς σκεπές εἶναι διαχωρισμένες με τόξα, πού στηρίζονται σε

9 μαρμάρινες κολώνες καὶ δύο χτιστοὺς παραστάτες· τὸ πάτωμα εἶναι στρωμένο με μάρμαρα»⁽⁴⁾, ἔγραφε ὁ φρα Bernardo.

Γιὰ ν' ἀποκτήσει ὁ ναὸς τὴν αἰγλή τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς ἐπισκοπῆς, γινόντουσαν φαίνεται συνεχῶς οἰκοδομικὰ ἔργα καὶ βελτιώσεις σ' αὐτὸν κατὰ τὴν ἱστορούμενη περίοδο. Ἐνας ἀπὸ τοὺς οικονομικοὺς συμπαραστάτες τοῦ ἦταν καὶ ὁ Γάσπαρος Κοντόσταυλος πού, πρὶν τοῦ 1667, εἶχε ἀνεγείρει με δαπάνες τοῦ ἑνα παρεκκλήσι (cappella) με τὸ ἀλτάριό του στο ὄνομα τοῦ Αγίου Ἀντωνίου τῆς Πάδοβας. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδελφός του, ὁ Μιχελέτος Κοντόσταυλος, με διαθήκη τοῦ τῆς 4 Ἰουνίου 1664⁽⁵⁾ κατέλιπε υπὲρ τοῦ Α-

(¹) Αὐτόθι.

(²) Ὅχι στα 1667 ὅπως ἔγραφε ὁ Εμμ. Κυρπάθιος, «Ἡ Λατινικὴ Προπαγάνδα καὶ αἱ Κυκλάδες κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα» ἐν Ἀθηναῖς 1936, σελ. 22-24, ἀπὸ ὅπου καὶ ὁ Δ. Ι. Πολέμης «Εἰκοσι Διαθήκαι ἐξ Ἄνδρου», στο «Πέταλον», Ἄνδρος 1977, τεύχος Α' σελ. 35. Κατὰ τὸ 1667 (15 Νοεμβρίου) ἐγίνε ἀντίγραφο ἀπὸ τὸ πρωτότυπο τῆς διαθήκης, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ διαθέτη τὸν ἴδιο αὐτὸ χρόνο (SCPF/SC. ARCIP. No 9, φ. 410 καὶ Congreg. Patric., vol. 66, φ. 149 καὶ σε πολλοὺς ἄλλους φακέλλους τοῦ ἰδίου Ἀρχείου).

(¹) Βατικανό. SCPF/SOCG. 187, φ. 559

(²) SCPF/Scrittura Riferite nei Congressi, vol. 1, 95 R.

(³) SCPF/SOCG. 187, φ.

γίου Γεωργίου 150 ρεάλια «per la fabrica» προφανώς για οικοδομικές εργασίες που τότε λάβαιναν χώρα με την εντολή να παραδοθούν στα χέρια των ιερέων Giovanni Dunavì⁽⁶⁾ και Georgio Privileggio.

Οι εξ Άνδρου αδελφοί Γάσπαρος, Μιχελέτος και Νικολός, παιδιά του Λεονάρδου Κοντόσταυλου, υπήρξαν έμποροι και στενοί συνεργάτες του μεγαλέμπορου της Σίφνου Βασίλη Λογοθέτη, ο οποίος κρατούσε στα χέρια του το εμπόριο όλων των Κυκλάδων⁽⁷⁾, για μια περίπου τριακονταετία (1630-1659).

Ο Νικολός είχε εγκατασταθεί περι το 1650 στη Βενετία, όπου διακινούσε τα από και προς τις Κυκλάδες εμπορεύματα, και μέσα σε μια δεκαετία κατάφερε να εξελιχθεί σε σημαίνουσα προσωπικότητα («persona di molta civiltà e modestia» τον χαρακτήριζε στα 1662 ο νούντσιος της Βενετίας) και οικονομικός συνεργάτης του Βατικανού. Διέμενε σε μεγαλόπρεπο κτίριο απέναντι από την εκκλησία του San Severo⁽⁸⁾.

Ο Γάσπαρος και ο Μιχελέτος είχαν μείνει στις Κυκλάδες, στις οποίες και διεκινούντο για τις εμπορικές εργασίες τους Έμεναν στην Άνδρο και περισσότερο στη Σίφνο, νησιά στα οποία κατείχαν και σημαντικές κτηματικές περιουσίες. Μάλιστα μετά τον

θάνατο του Λογοθέτη (1659) και του διαδόχου και γαμπρού του Πετράκη Ρόζα (1662) εγκαταστάθηκαν μονίμως στη Σίφνο, πρώτα ο Μιχελέτος⁽⁹⁾, που εκεί συνέταξε στα 1664 την ανώτερη μνημονευθείσα διαθήκη του και στη συνέχεια ο Γάσπαρος ως governatori του νησιού⁽¹⁰⁾. Ο τελευταίος διετέλεσε (1672-1684) πρόξενος της Βενετίας στην Κρήτη, χωρίς να σταματήσει να κινείται και στις Κυκλάδες, μέσα σ' αυτό το διάστημα, φροντίζοντας τις εμπορικές υποθέσεις του⁽¹¹⁾.

Και τα τρία αυτά αδέρφια, πανέξυπνοι έμποροι και σπουδαίες πολιτικές φυσιογνωμίες, είχαν ευεργετήσει πολλές καθολικές εκκλησίες των νησιών (και ορθόδοξες), τόσο γιατί ήταν καθολικοί στο δόγμα, όσο και γιατί ήθελαν, για λόγους ευνόητους, να εντυπωσιάζουν τους κύκλους του Βατικανού και της Βενετίας με τους οποίους διατηρούσαν στενότερες σχέσεις και επαφές. Εκτός από το δημοσιευόμενο εδώ κληροδότημα του Γάσπαρου, έχω υπ' όψη μου και άλλα κληροδοτήματά τους, ένα από τα οποία υπήρξε αφορμή να περιπλακούν οι κληρονόμοι του Μιχελέτου και του Γάσπαρου (του τελευταίου μάλιστα τα παιδιά από δύο συζύγους του) σε δικαστικούς αγώνες,

⁽⁹⁾ SCPF/VISITE vol. 32, 113-118, όπου η έκθεση του αποστ. επισκέπτη Sebastiani στην οποία αναφέρεται ως capo της Σίφνου.

⁽¹⁰⁾ SCPF/SOCG. 423, φ.φ. 247,250.

⁽¹¹⁾ Πολλά έγγραφα του Αρχείου μου φανερώνουν τις μετακινήσεις του στον Κυκλαδικό χώρο. Σχετικά με τη θητεία του στο Προξενείο Κρήτης βλ. Ε. Μοάτσου, «Το Βενετικόν Προξενείον Κρήτης επί Τουρκοκρατίας» στα «Θησαυρίσματα» τομ. 6ος (1969) σ.σ. 237-256.

⁽⁶⁾ Εσφαλμένα ο Καρπάθιος, ό.π., τον αναφέρει ως Γεώργιο, από κακή προφανώς ανάγνωση του ονόματος.

⁽⁷⁾ Βλ. μερικές πληροφορίες για τον Λογοθέτη στου Σίμου Μ. Συμεωνίδη «Η Κυρία Βρυσιανή, τα νεότερα ιστορικά στοιχεία» Αθήνα 1981, σελ. 14 επ.

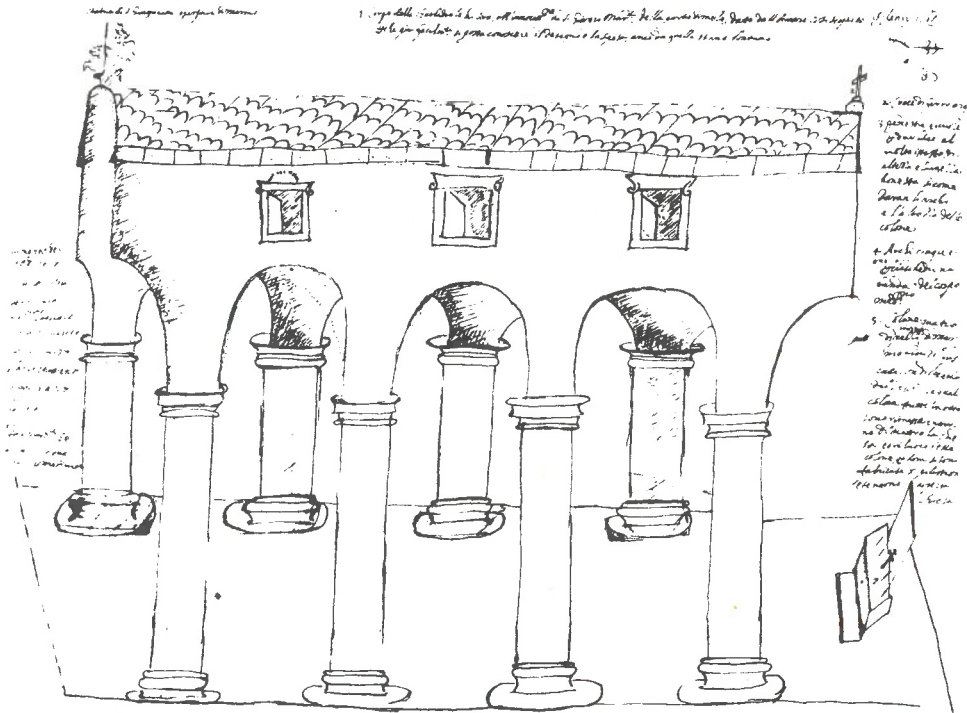
⁽⁸⁾ SCPF/SC. ARCIP. vol. 9, φ.φ. 335-336.

που κράτησαν μισό περίπου αιώνα⁽¹²⁾, με συνέπεια να μην ενεργοποιηθεί και το κληροδότημα.

Ο Γάσπαρος λοιπόν αποφάσισε στα 1667 να συστήσει υπέρ του Αγίου Γεωργίου και ένα «beneficio» όπως σημειώνεται στο νοταριακό έγγραφο, που σημαίνει στα ιταλικά «ευεργέτημα» ή, στην κυριολεξία, «εκκλησιαστικό αξίωμα με εισόδημα». Ο σκοπός του διαθέτη, που διάλεξε αυτόν τον νομικό τύπο πράξης, ήταν διπλός: η ευεργεσία προς την εκκλησία, με την

παραχώρηση κτημάτων του τα οποία περιέρχονται σ' αυτήν και καταγράφονται στα περιουσιακά στοιχεία της, αλλά και η οικονομική ενίσχυση ενός προσώπου, ενός κληρικού με την περιέλευση σ' αυτόν των εισοδημάτων από τα δωρεοδοτούμενα κτήματα. Το πρόσωπο του κληρικού είναι συγκεκριμένο και κατονομάζεται στη νοταριακή πράξη. Είναι ο ιερέας Γιωνάνι Dunavi Dallegio, από τη Σύρα, ο οποίος ευεργετείται εφ' όρου ζωής του και, ακόμη, εξουσιοδοτείται να επιλέξει και να ορίσει τον διάδοχό του στο beneficio. Ο κληρικός αυτός είναι γνωστός και από άλλες πηγές ως αμφιλεγόμενη

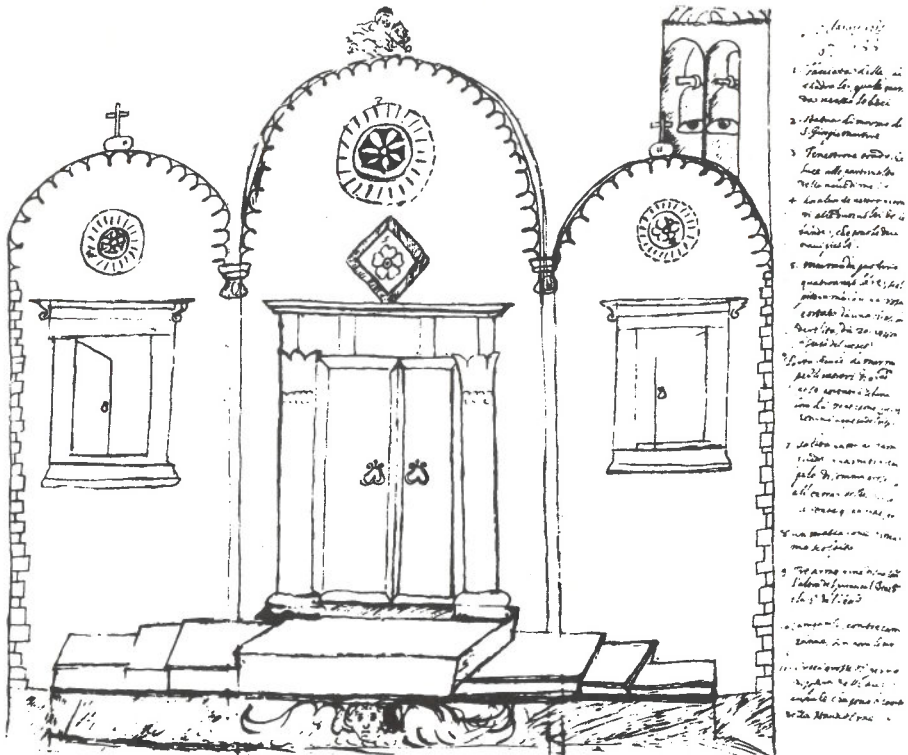
(12) Έγγραφο του Αρχείου μου.

και τυχοδιωκτική προσωπικότητα⁽¹³⁾.

(13) Μολονότι εφημέριος Άνδρου, ανέλαβε να προσφέρει υπηρεσίες και στην εκκλησία Σίφνου με συνέπεια να απουσιάζει και από τις δύο κατά πολύμηνα διαστήματα. Ο αποστολικός διαχειριστής της Εκκλησίας Σίφνου, επίσκοπος Μήλου Ιωάννης Καμίλλης, βρήκε πρόσφορη αυτή τη λύση για λόγους οικονομίας και τον προσέλαβε προ του Νοεμβρίου του 1671, μολονότι τον χαρακτήριζε ως αγροίκο (molto grossolano) όμως προστατευόμενον «άνθρωπο του κ. Γάσπαρου Κοντόσταυλου» (SCPF/SC. ARCIP., φακ. 2α. φ.φ. 579, 328 και φακ. 2β, φ. 160 κ.ά.

Φαίνεται ότι ο Γάσπαρος Κοντόσταυλος χρησιμοποιούσε τέτοιους ανθρώπους, αν κρίνουμε από το γεγονός ότι, πριν αναχωρήσει για το προξενείο Κρήτης, όπου είχε διοριστεί Βενετός πρόξενος, ζήτησε την έγκριση να παραλάβει μαζί του άλλον τυχοδιώκτη μοναχό που έμενε στη Σίφνο από το 1647. Έγραφε στο Βατικανό την 1η Μαρτίου 1672: «Μετά τον τερματισμό των διαδικασιών διορισμού μου ως προξένου της Βενετικής Δημοκρατίας nel Regno di Candia θέλω ευσεβάστως να παρακαλέσω τις σεβασμιότητές σας να μου χορηγήσουν έγγραφη άδεια να πάρω μαζί μου τον αιδεσιμότατο π.

Φραντζέσκο Μικιελλούτσι⁽¹⁴⁾, του τάγματος των Φραγκισκανών, κληρικό υποδειγματικό και γνώστη της (ιταλικής) γλώσσας, ο οποίος επί πολλά χρόνια προσφέρει ιδιαίτερες υπηρεσίες στη διάσωση και διαφύλαξη των ψυχών των καθολικών που βρίσκονται σκλάβοι στην Αρμάδα»⁽¹⁵⁾. Ζητούσε να τον πάρει μαζί του —προφανώς για

(14) Βλ. αρκετά γι' αυτόν στου Σ. Συμεωνίδη «Μοναστήρια της Σίφνου» Αθήνα 1984, σελ. 37 επ. Ο Δ.Ι. Πολέμης, «Είκοσι Διαθήκαι κλπ.», σελ. 35, τον αναφέρει ως «Μηκουτρούτζη» από κακή ανάγνωση του ονόματός του.

(15) SCPF/SC. ARCIP. 3α, 311.

να τον προστατεύει, αφού χειρίζονταν καλά και το πιστόλι⁽¹⁶⁾— αν και την ίδια εποχή ο νούντσιος της Βενετίας πληροφορούσε το Βατικανό πως είχε ενεργήσει κατάλληλα για να μεταφερθεί ο Μικιελλούτσι στη Βενετία σιδηροδέσμιος για πλήθος παραπτώματα.

Το κείμενο του *beneficio*, που δημοσιεύεται εδώ σε μετάφραση από τα ιταλικά, βρίσκεται στο Αρχείο SCPF/SC., φ. 454, τα δε αρχιτεκτονικά σχέδια του Αγίου Γεωργίου στο ίδιο Αρχείο και στην κατηγορία εγγράφων *Scrittura Riferite nei Congressi*, vol 1, φ.φ. 97, 98, 99!

(16) Σ. Συμεωνίδη, ό.π., σελ. 69.

Αντίγραφο

Σύσταση καπελλανίας στη Σύρα

Εις το όνομα του Κυρίου αμήν, σωτηρίου έτους 1667 στις 15 Φεβρουαρίου.

Ενεφανίσθη ενώπιον εμού του επισκοπικού καντζιλιέρη αυτής της πόλεως και Διοικήσεως Σύρας ο εξοχ. κύριος Γάσπαρος Κοντόσταυλος εξ Άνδρου, ο οποίος, με ελεύθερη και αυθόρμητη βούλησή του, ιδρύει και δια του παρόντος συνιστά, ορίζει και θεμελιώνει ένα απλό ευεργέτημα υπέρ του καθεδρικού ναού του Αγίου Γεωργίου και εις σύστασιν του ειρημένου ευεργετήματος (παραχωρεί) τα ακόλουθα ακίνητα, πρώτον το λιβάδι που ευρίσκεται στη Βάρη, αγορασμένο από τον κύριο Ιωάννην Πασκουάλε, συνορεύον με Ράφο Γκουτσίνο του Ναδάλε και Αντώνιο Καλαμαρά, καθώς και το αμπέλι στη θέση Στα Μουδιά αγορασμένο επίσης από τον ίδιο Πασκουάλε με ομόρους τον Ζώρζη Ρότσι και Μάρκο Δαμοφίλη· από τα κτήματα αυτά αποξενούται διά του παρόντος ο ειρημένος κ. Γά-

σπαρος και περιέρχονται και επενδύονται στο ανωτέρω ευεργέτημα παντοτινά με άμεση υποχρέωση εκείνου του κληρικού, ο οποίος εις το εξής θα απολαμβάνει του ευεργετήματος τούτου, να ψάλλει μία θεία λειτουργία την εβδομάδα υπέρ των ψυχών του ειρημένου Γάσπαρου, των γονέων του και του καθαρτηρίου (*purgatorio*)· επί πλέον, οι λειτουργίες αυτές πρέπει υποχρεωτικά να τελούνται επί του αλταρίου και παρεκκλησίου του Αγίου Αντωνίου της Πάδοβας, που ευρίσκονται μέσα σ' αυτόν τον καθεδρικό ναό, ανιδρυμένα και εξωραϊσμένα με δαπάνες του ειρημένου κ. Γάσπαρου· ακόμη, από δω και στα εξής, ο ευεργετούμενος αναλαμβάνει την υποχρέωση να ψάλλει λειτουργία με συμπαραστάση και άλλων ιερέων και κληρικών, προσκαλουμένων κατά την ημέρα της εορτής του ανωτέρω Αγίου. Διατηρούντος την επιφύλαξη να κατονομάσει τον κληρικό που πρώτος

θα ενεργηθῆ με τα ειρημένα κτήματα και θα πραγματοποιήσῃ τη θεάρεστη επιθυμία του κ. Γάσπαρου με τη συναίνεση του σεβασμιωτάτου δον Ιωσήφ Γκουάρκο, σημερινού επισκόπου Σύρου, διατάσσει επιπρόσθετα, οποτεδήποτε, από εδώ και εις το εξής, ο ενεργετούμενος κληρικός ἤθελε παραλείψει την τήρηση των ανωτέρω παραγγελομένων, να αποκλείεται (του ενεργητήματος) από τον σεβασμιώτατο. Διορίζει λοιπόν και δια του παρόντος κατονομάζει ο ειρημένος κ. Γάσπαρος ως πρώτον ενεργετούμενο σ' αυτήν την καπελλανία τον αιδεσιμώτατο δον Τζιοβάνι Ντουνάβη Δαλλέζιο, παρέχοντάς του προσέτι το δικαίωμα να ορίσει, για μία φορά, τον κατάλληλο, κατά τη γνώμη του, κληρικό που θα τον διαδεχθῆ μετά το θάνατό του, και μετά το θάνατο του τελευταίου παραχωρείται για πάντοτε και στο διηνεκές το δικαίωμα αυτό στην Αποστολική Καγ-

κελλαρία ἢ στην ... (δυσανάγνωστο) για τη νόμιμη αναπλήρωση με κάποιον άλλο. Εἰς πίστῳσιν των ανωτέρω παρακλήθηκα εγὼ ο υπογράφων καντζιλιέρης να προέλθω στην κατάρτιση της παρούσης και να την καταχωρίσω στα επισκοπικά βιβλία, πράγμα που ἔκανα ενώπιον των υπογραφόντων μαρτύρων και του επίσης δια χειρός του συνυπογράφοντος κ. Γάσπαρου.

— Γάσπαρισ Κοντόσταυλος, βεβεόνο τα άνοθεγ

— Ιωάννης Αντώνιος ντε Καμίλλης, καντζιλλιέρης Ναξίας και αποστολικός βικάριος Μήλου υπογράφω

— Εγὼ Νικολός Γραμματικός παρακληθείς υπογράφω τα ανωτέρω

— Διμίτρις πολιμῖς μαρτυρό ος άνοθεν

Ιωάννης Ξατάκης

Καντζιλλιέρης της Επισκοπής

Σημ. Η υπογραφή του τελευταίου μάρτυρα στα Ελληνικά.